

9. Ткаченко Н.Э. Мотивация социальной ответственности бизнеса // Экономика. Менеджмент. Підприємництво. – Вип. 19(1), 2008 – С. 102-109.
10. Herndorf, “Greening SMEs in Developing Countries”, 2006

УДК 338.24: 334.724.6: 339.13

**Корнєв М.М.,
к.е.н., доцент, професор,
заст. зав. кафедри «Оподаткування»,
Донецький державний університет управління**

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті систематизовано теоретичні положення реструктуризації національної економіки на основі оптимізації макроекономічного регулювання з урахуванням структурних елементів, їх взаємозв'язків, які головним чином визначають перспективні напрямки в стратегії інтеграційного розвитку.

В статье систематизированы теоретические положения реструктуризации национальной экономики на основе оптимизации макроэкономического регулирования с учетом структурных элементов, их взаимосвязей, которые главным образом определяют перспективные направления в стратегии интеграционного развития.

The article analyzes the theoretical bases of the optimal model of macroeconomic regulation of the national economy with the account of the structural elements, their relationships, which primarily determine the promising directions in the strategy of integration development.

Постановка проблеми у загальному вигляді, зв'язок з важливими науковим і практичними завданням. Трансформаційні процеси у світовій економіці об'єктивно вимагають розробки методологічних засад дослідження основних тенденцій реструктуризації національної економіки і, надалі, стратегічного обґрунтування оптимальної макроекономічної моделі, узгодженої з об'єктивними факторами змін зовнішнього та внутрішнього середовища.

Поява нової структури не буває одномоментним подією. Це діалектично суперечливий процес адаптації механізмів пристосування внутрішніх і зовнішніх чинників до мінливих умов економічного середовища. Інтенсивний тип розвитку в даному контексті визначається не тільки показником зростання ВВП при зменшенні витрат, але і здатністю держави відповідати певному рівню міжнародних стандартів.

У тих випадках, коли структурні порушення відтворювальних зв'язків досягають критичної величини, відновлення рівноваги здійснюється стрибкоподібно - за допомогою економічних криз, які виконують функцію специфічного інструменту насильницького подолання що виникли диспропорцій. Однак порушену рівновагу відтворювального процесу може

відновлюватися і еволюційно - без яскраво виражених кризових спадів. Це забезпечується, насамперед, відповідним рівнем розвитку структури економічної системи, яка з одного боку, забезпечує синхронність розвитку з іншими економічними системами, а з іншого, - має максимальну стійкість до циклічного спаду.

Циклічність як об'єктивна закономірність економічного розвитку за своїм змістом многоструктурна. З урахуванням тривалості розмежовують тривалістю 3-4 роки короткочасні, або малі цикли, середні економічні цикли довжиною 7-11 років, і великі цикли, періодичність яких становить 40-60 років [1, с. 26].

Оскільки матеріальною основою середніх циклів є фізична оновлення основних засобів виробництва і, перш за все, їх найбільш активної частини - знарядь праці, то галузі першого підрозділи виконують у механізмі циклічності системоутворюючу (базисну) функцію. В процесі циклічних коливань вони відчують найбільший навантаження. Через це в країнах з низькою питомою вагою в економіці галузей першого підрозділи, циклічність при адекватності інших факторів розвитку виявляється меншою мірою [1, с. 27].

Слід підкреслити, що формування макроекономічної структури національної економіки тісно пов'язаної з змінюється мікроструктурою виробництва і ринкового попиту відбувається в умовах циклічних коливань.

Падіння рівня промислового виробництва, курсу національної валюти, грошової маси в обігу - це ознаки і наслідки циклічного ринкового кризи, досліджені М. Туган-Барановським, Н. Кондратьєвим, Й. Шумпетером, Д.Р. Хіксом, До. Вікселем та іншими [2, с. 12].

Необхідно відзначити, що масштаби негативних тенденцій в результаті циклічних коливань залежать передусім від оптимальної та ефективної структури економічної системи.

При розробці пріоритетних напрямів розвитку національної економіки з урахуванням сучасних процесів конвергенції різних економічних систем важлива роль належить впорядкування зв'язків в системі, які за своїм характером можуть бути речовими, енергетичними та інформаційними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виділення невирішених питань. Питання розробки єдиних критеріїв визначення пріоритетних напрямків реструктуризації національної економіки з урахуванням циклічних коливань знаходить своє відображення в роботах українських і російських учених Амоши А., Архангельського Ю., А.Гальчинського, Гейця В., Губерной Р., Єрохіна., Т.Єфименко, Ляшенко., Поважного А., Полозенко Д., Федулової Л., Філіппенко А., Чернецького Ю., Чухно А. [3-15].

Так, Федулова Л., акцентує увагу на такі проблеми, як сировинна спеціалізація, вкрай низька оплата праці, недостатнє фінансування наукових досліджень, "втеча капіталу" , вимивання національного доходу

з-за обслуговування зовнішнього боргу, втрата суверенітету у проведенні економічної політики, обумовлена директивами МВФ. Все це характерні риси так званої "периферійної країни" [2, с. 23].

З більшістю тверджень можна погодитися, але, незважаючи на низький рівень оплати праці, темпи приросту доходів населення, обумовлені соціальними програмами, перевищують відтворювальні можливості суспільства, що посилює вплив даної диспропорції динамку цін. Іншим негативним фактом, на думку Архангельського Ю., є недостатньо висока питома вага виробництва предметів споживання, який в загальному обсязі продукції промисловості в 1992р. становив лише 33%, а в країнах з розвинутою економікою - досяг 50-60%. Також мають місце сировинна й напівфабрикатна спрямованість ринку, в структурі експорту України, а машини й устаткування складають лише 10% [4, с. 27].

Дискусійним залишається проблема еквівалентного обміну товарів вироблених в матеріальній та нематеріальній сфері виробництва. На думку академіка Чухно А., в індустріальну епоху панує матеріальне виробництво, фізична праця, який дозволяє усереднювати його витрати і визначати вартість товарів. Грошово-фінансова система спирається на вартість, що є основою встановлення і підтримки відтворювальних пропорцій. У постіндустріальну епоху пануючої стає сфера послуг, тобто нематеріальне виробництво. Прикладом може служити економіка США, де в цій сфері створюється 79% ВВП, а в матеріальному виробництві - всього 21%. Це означає, що результатом виробництва є не стільки матеріальні речі - товари, скільки послуги, більша частина яких має нематеріальний характер [15, с. 12, 13].

Загальна мета дослідження. Метою статті полягає в методологічному обґрунтуванні оптимальної реструктуризації національної економіки на основі систематизацію теоретичних положень та оптимізації макроекономічного регулювання економічної системи. При цьому структура національної економіки розглядається як підсистема світової економічної системи, яка вимагає синхронізації нормативно-правової бази, державного регулювання економічних відносин, що зберігає свою актуальність в довгостроковій перспективі. Проблеми і методи вирішення цих питань можна умовно розділити на чотири блоки: структурні зрушення, інтеграційні процеси, циклічні коливання, економічна рівновага.

Викладення основного матеріалу. Обґрунтування отриманих результатів. Ступінь розвитку економіки різних країн відображає вартісну форму структури через співвідношення між її складовими. Разом з тим економіка у всьому різноманітті її розвитку отримує певну самостійність, що обумовлює не тільки можливість, але і реальність диспропорцій між виробництвом і грошово-фінансовою системою, структурними елементами цих систем і формами вартісних відносин. До того ж ці пропорції не статичні та динамічні, тобто постійно змінюються, і стосується це,

насамперед, виробництва, що вимагає відповідної структури вартісних форм [15, с. 12].

У міжнародних економічних відносинах як структури виступають основні підсистеми відповідних установ і організацій, які формують спосіб взаємодії, внутрішню організацію міжнародних економічних відносин (МЕВ). У структурі МЭО розрізняють міжнародні техніко-економічні відносини і міжнародні відносини економічної власності.

Перші - відносини міжнародної спеціалізації, кооперації, комбінування виробництва, міжнародної концентрації виробництва, які формують матеріально-реальну форму процесу інтернаціоналізації продуктивних сил і в сукупності з ними створюють міжнародний технологічний спосіб виробництва. Інші - процес присвоєння суб'єктами міжнародних економічних відносин різних об'єктів: товарів, послуг, робочої сили, інтелектуальної власності у всіх сферах суспільного відтворення (безпосередньо у виробництві, обмін, розподілу і споживання). Будучи підсистемою інший, більш складною, системи глобального масштабу, Україна грає роль структурного елемента в світовій економіці. Тому в результаті повинна з'явитися модель розвитку національної економіки, як рівного партнера і конкурента для економічних систем інших країн. Запропонована в таблиці 1 класифікація структурних форм системного розвитку національної економіки дозволяє визначити її інтегральну функцію на основі аналізу кількісних і якісних характеристик економічної системи.

Між цими трьома формами теж повинно бути оптимальне співвідношення, що дозволяє забезпечити комплексну синхронізацію основних макроекономічних, монетарних, соціальних, інституційних і правових параметрів у стратегії інтеграційного розвитку України.

Реалізація системного підходу дозволить отримати інтегральну форму структури, що визначає вектор розвитку національної економіки на основі структурних зрушень з урахуванням діагностики показників, що відображають тенденції розвитку кількісних і якісних параметрів системи.

Аналіз темпів приросту реального ВВП дозволяє констатувати факт суперечливості економічного зростання з 2000 по 2008рр. в середньому на 7% в рік. Процеси відбувалися на тлі значної амплітуди коливань показника і його спаду в 2005, 2008 і 2009р. ВВП так і не досяг рівня 1990р., частка збиткових промислових підприємств досягла 40%, середній показник рентабельності за дев'ять років склав 4,6%, ступінь зношування основного капіталу перевищила 60%, тому зростання національної економіки було обумовлено впливом зовнішніх факторів.

Старіння основних і дефіцит оборотних фондів підтверджують негативні тенденції до погіршення матеріально-технічної бази та технічного стану виробництва в Україні. Зважаючи на те, що формування національної економіки ринкового типу вимагає відповідних структурних

змін в матеріально-технічній базі, слід виявити зміст, місце і функцію її матеріально-речової структури.

Таблиця 1

Класифікація структурних форм системного розвитку національної економіки

Форми	Характеристика структурних форм розвитку національної економіки
Теоретико-методологічні	Стадії еволюційного розвитку економічних систем: доіндустріальна, індустріальна і постіндустріальна, обумовлені відтворювальною структурою і визначають відповідні форми інтеграції та інтернаціоналізації секторів охоплюють всі види ринків
Системоутворюючі	Економічна структура - сукупність і оптимізація взаємозв'язків у співвідношенні між продуктивними силами, виробничими відносинами, відносинами власності та поділом праці
	Територіальна структура - співвідношення регіональних відтворювальних систем
	Міжгалузева і внутрішньогалузева структура - питома вага галузей і підгалузей суспільного відтворення національної економіки
	Структура зовнішньоекономічних зв'язків - сукупність і співвідношення форм інтеграційного розвитку
Системозабезпечуючі	Матеріально-речова структура - сукупність взаємозв'язків між науково-технічними досягненнями і продуктивними силами даної структури виробництва національної економіки; органічне будова капіталу; показники матеріаломісткості продукції, продуктивності праці, ефективності відтворювальної системи
	Технологічна структура - співвідношення підприємств відповідного технологічного укладу
	Товарна структура в системі міжнародної торгівлі - структура експорту та імпорту товарної продукції
	Інвестиційна структура - частка інвестицій в основний капітал
	Інноваційна структура - частка витрат на інновації, у тому числі за джерелами фінансування
	Інформаційна структура - ступінь забезпечення економіки засобами комунікації, зв'язку, програмним забезпеченням, Internet
	Інфраструктура виробнича - сукупність і рівень розвитку галузей, що забезпечують процес суспільного відтворення
	Ринкова інфраструктура - сукупність елементів, що забезпечують функціонування ринкового механізму національної економіки: інституційна, інформаційна, нормативно-правова і ментальна складова
	Соціальна інфраструктура - сукупність галузей і підприємств, функціонально що забезпечують нормальну життєдіяльність населення

Вдосконалення технологічної структури національної економіки в закономірній процесі інтенсифікації виробництва робить можливим відносно зниження маси що витрачається живої праці по відношенню до фізичного обсягу основних і оборотних виробничих фондів. Тому технологічна структура є тією ланкою, через яке проявляється зв'язок між матеріально-речовою структурою виробництва і його технічним будовою.

Ступінь зношування основного капіталу в відтворювальній структурі України в 2009 р. досягла майже 60% [16], при зниженні інвестицій в основний капітал, які по відношенню до 2008р., впали в 1,5 рази (таблиця 1.8). Причому за період 2002-2009р., частка державних витрат на ці цілі склала всього 6%, участь місцевих бюджетів і кошти іноземних інвесторів по 4%, а підприємств і організацій - 60% [16].

Інвестиційна структура як системообеспечиваюча форма інтеграційного розвитку характеризується динамікою інвестицій в основний капітал виробництв третього, четвертого і п'ятого технологічного укладу (таблиця 2). На формування і стимулювання рівня індустріалізації також впливають матеріально-речова, технологічна та інноваційна структура, а також інформаційна, виробнича і ринкова інфраструктура, які забезпечують приблизно 75% системообеспечиваючої структури.

Таблиця 2

Структура інвестицій в основний капітал підприємств України відповідного технологічного укладу [16]

Технологічний уклад	З 2001 по 2010рр., %	Середнє значення, %
Третій	Зниження 58,5 до 49,8	54
Четвертий	Зростання з 39,4 до 47, 7	43,6
П'ятий	Стабільна динаміка 2,5	2,5

Технологічні зрушення в українській економіці придбали явно регресивний характер і проявилися в швидкої деградації її технологічної структури, який охопив найбільш сучасні виробництва і супроводжувався відкотом України за рівнем їх розвитку на 15-20 років назад. Більшість виробництв готової продукції, що замикають відтворювальний контур п'ятого технологічного укладу, практично згорнуті, в результаті чого сталося їх витіснення з внутрішнього ринку імпортними аналогами.

Тому період з 2000 по 2010 рр., відбив всю неоднозначність трансформаційних процесів, які відбувалися в умовах нестійкою динаміки зростання і падіння ВВП. Так, "підйом" економіки з 2000 по 2004р. включно, змінився спадом в 2005р., потім наступна хвиля зростання з 2006 по 2007роки закінчилася кризою і стагнації економіки 2008-2009р. [16].

Сучасні структурні зрушення в Україні обмежуються репродуцированием відтворювальної структури індустріального типу з переважанням нетехнологічних виробництв і відсутністю відповідних позитивних трансформацій на основі інвестиційного та інноваційного розвитку, що негативно позначилося на динаміці торговельного балансу.

Згідно структурним формами національної економіки (таблиця 1), матеріальна основа досягнення високого рівня індустріального розвитку, насамперед, залежить від оновлення основного капіталу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, необхідно відзначити актуальність і велике теоретичне значення досліджень тенденцій реструктуризації національної економіки з урахуванням циклічних коливань, оскільки криза, виконуючи творчу функцію, є необхідним стимулом економічного оновлення, інструментом формування системи нових структурних зв'язків, які повинні бути враховані в стратегії інтеграційного розвитку України.

Різноманіття підходів у дослідженні особливостей циклічного розвитку національної економіки свідчить про системний характер і розкриває вплив відтворювальної структури на стійкість економічної системи, на структуру експорту товарної продукції, і відповідно на ступінь конвергенції з іншими країнами. Аналіз товарного експорту України показав, що визначення пріоритетів стратегічного розвитку необхідні науково обґрунтовані методи діагностики, на основі системоформуючих і системообеспечиваючих параметрів динаміки розвитку національної економіки.

На підставі викладеного, можна зробити наступні висновки: національна економіка як економічна система являє собою єдине ціле, що функціонує самостійно і як будь-яка економічна система складається з окремих взаємопов'язаних підсистем. Характер їх взаємодії визначається структурою самої системи і її цільової функцією. З іншого боку, національна економіка України є підсистемою іншої більш складної системи глобального масштабу, граючи роль структурного елемента в світовій економіці. Тому результатом економічних досліджень в цьому напрямі має стати поява нової моделі розвитку національної економіки України, яка дозволить стати рівнозначним партнером і одночасно конкурентом для економік інших держав.

Економічна політика в Україні повинна бути спрямована на широке впровадження і використання у виробництві науково-технічних досягнень, сприяти забезпеченню прогресу у всіх сферах суспільного життя, а тому рішення проблеми оптимізації структурних зрушень, є одним з найбільш актуальних на сучасному етапі.

Використані джерела інформації:

1. Гальчинский А. Цикличность как общая закономерность рыночной экономики / Экономика Украины. – 1991. – №8. – С. 25-33.
2. Федулова Л. Технологическая готовность экономики Украины к новым вызовам в условиях отсутствия технологической политики // Экономика Украины. – 2010. – №9. – С. 12-26.
3. Каноны рынка и законы экономики. Кн. 7. Процесс эволюции экономики, производства и общества / А.И. Амоша, Е.Т. Иванов, С.Е. Иванов; НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. — Донецк, 2004. — 619с.

4. Архангельский Ю. Некоторые вопросы структурной перестройки экономики Украины // Экономика Украины. – 2010. – № 9. – С. 26-33.
5. Гальчинский А., Методология сложных систем // Экономика Украины. – 2007. – №8. – С. 4-18.
6. Геец В. Макроэкономическая оценка денежно-кредитной и валютно-курсовой политики Украины до и во время финансового кризиса / Экономика Украины. – №2. – 2009г.
7. Губерная Г., Украина на пути в мировое хозяйство Донецк ИЭП НАН Украины 1995.
8. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект). / Наукова монографія / – К., Видавництво «Світ Знань», 2002 р., 528 с.
9. Ефименко Т. Институциональное регулирование экономического развития // Экономика Украины. – 2011. – №1. – С. 16-26.
10. Ляшенко В., Регулювання розвитку економічних систем: теорія, режими, інститути. – Донецьк: ДонНТУ, 2006. – 668 с.
11. Поважний О. Антикризове управління економічною безпекою: монографія / О.С. Поважний, Н.М. Ткачова, В.Л. Пілюшенко. – Донецьк: «ВІК», 2010. – 310с.
12. Полозенко Д., Социальная сфера и ее финансовое наполнение // Экономика Украины. – 2005. – № 5. – С. 83-88.
13. Филипенко А., Интеграционные перспективы Украины: бигравитационная модель // Экономика Украины. – 2005. – № 6. – С. 11-23.
14. Чернецкий Ю., Статистика знает не все, но многое // Еженедельник 2000. – 2008. – №20.
15. Чухно А. Современный финансово-экономический кризис: природа, пути и методы его преодоления // Экономика Украины. – 2010г. – №1. – С. 4-19.
16. Державний Комітет Статистики України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ДКС України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 378 ..332

*Кочарян І.С.,
к.е.н., доцент, Перший проректор Київського національного
університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенко-Карого;
Безус А.М.,
к.т.н., доцент;
Петровська Ю.В.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
Академія муніципального управління*

ВПЛИВ РЕГІОНАЛЬНОГО ФАКТОРА НА ПЛАНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ЗАМОВЛЕННЯ НА ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ

У статті розглянуті деякі критерії, які впливають на оптимальне планування державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою з урахуванням регіонального фактора, зокрема, фінансові та соціальні.